

Obchod so zbraňami. Dodávatelia a odberatelia

Pavel Usov | 13.11.2008

Si vis pacem, para bellum

Štáty, národy a ľudstvo vynakladali a vynakladajú najväčšie úsilie na výrobu a predaj zbraní a na vzájomné zničenie. Zdá sa, ako keby štáty sveta boli neustále pripravené na vojnu s neznámym nepriateľom.

Každoročne sa vo svete vyrobí približne 8 mil. kusov ľahkých zbraní, 12 mld. patrónov, podľa štatistických údajov pripadá jedna pištoľ na 10 obyvateľov sveta. Každý deň v dôsledku použitia strelnej zbrane zahynie tisíc ľudí **(1)**. Podľa najnovších údajov Small Arms Survey zomiera v dôsledku použitia strelných zbraní až 500 tis. ľudí ročne.**(2)** Podľa údajov švédskej organizácie SIPRI, ktorá sa zaoberá problematikou produkcie a obchodu so zbraňami, celkový ročný vojenský rozpočet všetkých štátov sveta dosahuje sumu viac než 900 mld. USD.

Nehľadiac na pokusy medzinárodného spoločenstva obmedziť šírenie zbraní, ich export zostáva najziskovejším odvetvím pre mnohé štáty sveta. Podľa hodnotení expertov už v roku 2004 výdavky na nákup zbraní dosahovali sumu jeden trilión USD, čím dosiahli úroveň nákladov v období studenej vojny. V roku 1987 výdavky na zbrojenie predstavovali sumu 1,034 triliónov USD **(3)**. Hoci rast nákladov súvisí s produkciou superpresných, inteligentných zbraní a nie s nárastom množstva zbraní, napriek tomu uvedený fakt má svoju symboliku. Súvisí to aj s tým, že po skončení studenej vojny počet ozbrojených konfliktov neklesol, ale naopak – zvýšil sa.

Celkovo sa vo svete od skončenia druhej svetovej vojny až do roku 2006 uskutočnilo 232 ozbrojených konfliktov. Len v roku 2003 sa konalo 30 ozbrojených konfliktov za účasti štátov a 59 konfliktov, ktorých účastníkmi neboli štáty, ale rozličné paramilitárne zoskupenia **(4)**.

Exportéri

Nie je prekvapením, že vedúce pozície vo výrobe a exporte zbraní zaujímajú štáty G-8, ktorých celkový podiel na svetovom trhu so zbraňami dosahuje 85 % **(5)**. Pritom zbrane rozličného druhu nakupujú od nich štáty s autoritatívnymi režimami, ktoré sa dopúšťajú represii proti svojim občanom alebo vedú vojny. Medzi takéto štáty patria Sudán, Mjanmarsko, Konžská demokratická republika, Kolumbia, Filipíny, Irán a mnohé ďalšie.

V poslednej dobe práve v štátoch Ázie, Afriky a Latinskej Ameriky bol zaznamenaný podstatný nárast prostriedkov vyčlenených na nákup zbraní. Podľa údajov US Congressional Research Service len v roku 2003 štáty týchto kontinentov minuli na zbrojenie približne 22 mld. USD a ich náklady sa v porovnaní s predchádzajúcim rokom zvýšili o 8 % **(6)**. Celkovo v priebehu rokov 1998 – 2005 získali štáty tzv. „tretieho sveta“ zbrane v celkovej hodnote 174,8 mld. USD. Najvýznamnejším importérom zbraní pritom boli USA, Rusko, Francúzsko, Nemecko a Veľká Británia.

USA – globálny líder v produkcii zbraní

Lídrom v produkcii a v obchode so zbraňami sú USA. Podľa správy Štátneho departementu USA (Direct Commercial Sales Export Authorizations for Fiscal Year

2007) v roku 2007 dosiahla celková hodnota predaja amerických zbraní sumu 24,531 mld. USD (7).

Hlavným odberateľom pre USA sú rovnako ako v minulosti rozvojové krajiny. Len v rokoch 2001 – 2004 príjem USA z predaja zbraní do uvedených štátov dosahoval sumu 29,8 mld. USD. Okrem toho USA dodáva zbrane Izraelu, Poľsku, Česku a ďalším členským štátom EÚ.

USA patria medzi lídrov z hľadiska počtu korporácií, ktoré sa zaoberajú predajom zbraní. Zo 100 najväčších svetových podnikov a koncernov pôsobiacich v tejto sfére, je 40 v americkom vlastníctve a pôsobí na území USA. Medzi najvýznamnejšie patria:

- Spoločnosť **Boeing**, ktorá je najväčším svetovým výrobcom zbraní. V roku 2006 príjem z predaja zbraní tejto firmy dosahoval hodnotu 30,7 mld. USD, čo predstavovalo polovicu z celkového príjmu spoločnosti. Boeing produkuje najmodernejšie stíhacie a bombardovacie lietadlá, satelity a satelitné systémy, elektronické systémy riadenia bojových operácií ako aj elementy protiraketovej obrany.
- **Lockheed Martin** sa špecializuje na výrobu rakiet Patriot a raketových systémov, navigačných a monitorovacích systémov a pod. Svoje zbrane dodáva o. i. do Albánska, Chile, Argentíny, Brazílie, Južnej Kórey, Singapuru, Taiwanu a do Indie. Zisk z predaja zbraní v roku 2006 dosiahol 28,1 mld. USD pri celkovom príjme 39,6 mld. USD.
- **Northrop Grumman**. V roku 2006 predali zbrane v hodnote 23,7 mld. USD, pričom celkový príjem spoločnosti v uvedenom roku dosahoval sumu 30,1

mld. USD. Táto spoločnosť, podobne ako mnohé iné, je spojená predovšetkým s rezortom obrany. Buduje lietadlové lode, atómové ponorky, námorné navigačné systémy a aero-kozmičné technológie dvojitého určenia.

Spomedzi iných amerických lídrov v oblasti výroby zbraní možno spomenúť General Dynamics, ktorá produkuje rôzne druhy strelných zbraní, guľomety, prenosné raketové systémy, delostrelecké zbrane a pod. a jej príjem z predaja dosahuje sumu 18,8 mld. USD. Patrí medzi ne aj Raytheon, ktorý produkuje jedny z najefektívnejších okridlených rakiet typu Tomahawks. Súčasťou zbrojárskych korporácií sú aj výrobcovia moderných počítačových technológií, známi na svetových trhoch. Napr. príjmy korporácie ITT z predaja bojových technológií dosahovali v roku 2006 sumu 3,3 mld. USD, t. j. prakticky polovicu celkových ročných príjmov **(8)**.

Medzi najväčších odberateľov amerických zbraní patria štáty Blízkeho východu a severnej Afriky, predovšetkým Egypt, Izrael, Saudská Arábia, Spojené arabské emiráty, Jordánsko, Bahrajn, Kuvajt a Omán. V rokoch 2001 – 2004 do týchto krajín USA dodali nasledovné zbrane:

- 401 tankov a samohybných diel;
- 36 obrnených automobilov;
- 2 veľké bojové námorné komplexy, ktoré zahŕňujú lietadlové lode, krížniky, strážne lode, torpédoorbce a mínonosky;
- 4 malé bojové námorné komplexy, ktoré zahŕňujú mínové traulery, torpédové člny a strážne lode;
- 12 vrtuľníkov;
- 347 rakiet „zem – vzduch“;
- 122 protiponorkových rakiet **(9)**.

Celkový príjem USA z predaja zbraní v tomto regióne dosahoval v uvedenom období sumu 18,8 mld. USD. Objem dodávok podľa dohôd, uzavretých s jednotlivými štátmi, predstavoval napr. s Egyptom sumu 5,7 mld. USD. Je to rovnaký objem ako s Izraelom, kým do Saudskej Arábie USA dodali zbrane v hodnote 3,8 mld. USD **(10)**.

USA navyše aktívne vstupuje na tradičné neamerické trhy. V dôsledku toho sa predaj zbraní stáva súčasťou americkej geopolitickej stratégie. Nedávno Čína vyslovila znepokojenie a nesúhlas s tým, že USA začali aktívne dodávať zbrane Taiwanu. V októbri 2008 vláda USA prijala rozhodnutie predáť tomuto medzinárodne neuznanému štátu zbrane v celkovej hodnote 6,5 mld. USD **(11)**.

Podobne úspešne USA vstupujú na trhy postsovietskych štátov. V priebehu roku 2007 boli najaktívnejšími odberateľmi amerických zbraní Gruzínsko, ktoré nakúpilo strelné zbrane a muníciu, obrnenú techniku, elektronické zariadenia, leteckú techniku a zariadenia, ako aj prostriedky osobnej ochrany v hodnote 25 mil. USD. Na druhom mieste bolo Kirgizsko, ktoré od USA kúpilo elektroniku a delostrelecké systémy v hodnote 20 mil. USD **(12)**.

Ďalšie štáty, ako Azerbajdžan, Kazachstan, Arménsko, Turkménsko, Tadžikistan a Ukrajina vynaložili na nákup rozličných druhov amerických zbraní, najmä však na počítačové systémy, priemerne 15 mil. USD. Prekvapujúco je jedným z odberateľov amerických zbraní aj Rusko, ktoré v roku 2007 od USA nakúpilo zbrane v hodnote 40,7 mil. USD. Rusko z USA dovážalo predovšetkým strelné zbrane a muníciu, elektroniku, rakety, leteckú techniku a zariadenia, výbušniny, systémy riadenia paľby, kozmické systémy a zariadenia **(13)**. V súčasnosti je pre americké zbrojárske firmy neprístupný iba bieloruský trh.

Dobiehajúce Rusko

Na druhom mieste v rebríčku exportérov zbraní na svetový trh sa nachádza Rusko. Jeho príjmy síce do značnej miery zaostávajú za príjmami USA, napriek tomu však jeho potenciál vo výrobe a predaji zbraní sa zvyšuje. Ak v roku 2005 objem predaja dosahoval sumu 6 mld. USD, na konci roku 2008 sa predpokladá, že príjmy stúpnu na 7,5 – 8 mld. USD **(14)**. Až 96 % ruskej produkcie smerovalo a smeruje do štátov tzv. tretieho sveta. Podľa rozličných údajov Rusko dodáva zbrane do 60 štátov sveta. Patria medzi ne India, Čína, Indonézia, Thajsko, Pakistan, Srí Lanka, Saudská Arábia, africké krajiny, región Spoločenstva nezávislých štátov a i.

Jedným z najdôležitejších odberateľov ruských zbraní bola až donedávna India. V priebehu štyroch desaťročí vojensko-technickej spolupráce India získala od Ruska zbrane v hodnote presahujúcej sumu 40 mld. USD. V súčasnosti dosahuje objem rusko-indických zmlúv na nákup zbraní a licencie na ich výrobu približne 10 mld. USD **(15)**. Rusko do Indie dodáva predovšetkým lietadlá Su-30, MiG-29 a tanky T-90. Jeden z najväčších kontraktov bol spojený s modernizáciou ruskej lietadlovej lode Vikramaditya („Admiral Gorškov“) v hodnote 1,2 mld. USD. Neustále meškanie dodávok a zmeny zmluvných podmienok zo strany Ruska nútia Indiu, aby sa preorientovala na iných dodávateľov, konkrétne na USA, Nemecko, Francúzsko a Izrael.

Ďalším významným ázijským importérom ruských zbraní bola Čína, ale podobne ako v prípade Indie, aj táto krajina sa snaží obmedziť dodávky z Ruska. Kým v roku 2006 až 54 % dodávok zbraní do Číny smerovalo z Ruska, v roku 2007 to bolo iba 28 % **(16)**. To nesúvisí ani tak zo sklamaní z Ruska, ako skôr s rozvojom vlastnej zbrojnej výroby.

Dopyt po ruských zbraniach je tradične vysoký v tých štátoch, ktoré majú negatívny alebo zdržanlivý postoj k USA a v minulosti, počas studenej vojny, boli vernými spojencami ZSSR. Medzi nimi je mnoho štátov s odióznymi politickými režimami. Odberateľmi ruských zbraní sú napr. Alžírsko, Irán, Líbya, Sýria a Jemen.

Tak napr. v roku 2007 Rusko dodalo Iránu komplex protivzdušnej obrany Tor-M1, čo vyvolalo ostrú kritiku USA, EÚ a Izraela. Rusko oficiálne od roku 2008 Iránu nedodáva zbrane a materiály dvojitého určenia. Nedávno však bolo obvinené z tajných dodávok zbraní režimu prezidenta Mahmouda Ahmadinejada **(17)**. Negatívnu reakciu Západu vyvolali dodávky zbraní do Sýrie vzhľadom na skutočnosť, že Sýria následne tieto zbrane dodáva teroristickým organizáciám na Blízkom východe. Tak napr. Hizballáh a Hamas získali od Sýrie ruské protitankové raketové komplexy Metis a Kornet-E **(18)**, ktoré boli využité vo vojnových zrážkach s Izraelom. Napriek tomu Rusko a Sýria rokujú o dodávkach najnovších typov systémov protivzdušnej obrany Pancir-S1, stíhacích lietadiel MiG-29 a operatívno-taktického raketového komplexu Iskander-E. Nie je vylúčené, že tieto dodávky bude Rusko realizovať nepriamo, aby sa vyhlo medzinárodnému škandálu, ale prostredníctvom tretích štátov, napr. Bieloruska. Práve Bielorusko totiž plánuje realizovať v Rusku rozsiahlu objednávku na dodávky uvedených typov zbraní v hodnote 1 mld. USD **(19)**.

Rusko sa aktivizovalo aj na trhoch v Latinskej Amerike. Svoje zbrane dodáva do Venezuely, Mexika, Brazílie, Chile, Kolumbie a Kuby. Z tohto hľadiska najintenzívnejšie vzťahy udržiava s Venezuelou. Len v priebehu rokov 2005 – 2007 oba štáty uzavreli dvanásť dohôd na dodávky ruských zbraní (bojové lietadlá Su-30 MKV, systémy protivzdušnej obrany, obrnené automobily a tanky) v hodnote viac než

4,4 mld. USD **(20)**. Rusko s najväčšou pravdepodobnosťou bude posilňovať svoje pozície v tomto regióne, hoci sa sotva stane vážnou konkurenciou USA.

EÚ – kto ak nie my?

Na svetovom trhu so zbraňami sa pevne etablovali aj štáty Európskej únie. EÚ zatiaľ nevystupuje ako jednotný dodávateľ zbraní, Európu na svetovom trhu reprezentuje Veľká Británia, Francúzsko, Nemecko a Taliansko. V rokoch 2003 – 2008 predstavoval celkový príjem Veľkej Británie, Francúzska, Nemecka z predaja zbraní sumu 80 mil. USD. Z nich 53 mld. pripadalo na Veľkú Britániu, ktorá je tretím najväčším dodávateľom zbraní na svete. Po nej nasledujú Francúzsko a Nemecko **(21)**. Aj v prípade západoeurópskych dodávateľov zbraní sú ich významnými partnermi rozvojové krajiny. Len v roku 2006 Veľká Británia predala uvedeným krajinám zbrane v hodnote 3,2 mld. USD **(22)**. Britské zbrane putujú aj do štátov, ktoré Ministerstvo zahraničných vecí Veľkej Británie označuje ako „vyvolávajúce znepokojenie“ v oblasti ľudských práv. Týka sa to napr. Barmy, Číny, Konga, Iránu, Libérie, Rwandy, Somálska, Sudánu, Uzbekistanu a Zimbabwe. Francúzsko takisto dodáva zbrane do Sudánu a Barmy, hoci na dovoz zbraní do uvedených krajín bolo uvalené embargo. Výrobcami a exportérmi zbraní sú aj iné členské štáty EÚ, ako napr. Belgicko, Holandsko, Švédsko, Španielsko, Dánsko, Poľsko, Slovensko a Česko.

V západnej Európe pôsobí 34 zo 100 najväčších výrobcov zbraní. Vedúcu pozíciu zaujíma britská spoločnosť BAE Systems, ktorá sa špecializuje výlučne na výrobu a predaj zbraní. Vo svetovom rebríčku sa nachádza na treťom mieste. Produkuje všetky druhy zbraní, počnúc ľahkými strelnými zbraňami, končiac superpresnými informačnými technológiami a ponorkami. Svoju produkciu vyváža do Austrálie.

V roku 2006 príjmy tejto spoločnosti z predaja zbraní dosiahli 24,1 mld. USD pri celkovom ročnom príjme 25,3 mld. USD.

Ďalšie európske spoločnosti sú vo svete známe civilnou produkciou, ale napriek tomu sa zaoberajú aj zbrojnou výrobou. Patria medzi ne napr.

1. Rolls Royce - automobilová spoločnosť s ročným príjmom z predaja zbraní 4 mld. USD; 16. miesto vo svetovom ratingu SIPRI);
2. Saab so sídlom vo Švédsku; 23. miesto v ratingu SIPRI, s príjmom z predaja zbraní 2,2 mld. USD;
3. ThyssenKrupp, nemecká spoločnosť.
4. Fiat (Iveco) so sídlom v Taliansku **(23)**.

Podľa údajov medzinárodných organizácií, mnohé z uvedených štátov, resp. firiem porušujú dohody o zastavení dovozu zbraní do konfliktných zón, resp. štátov s nedemokratickými režimami. Tak napr. podľa vyhlásenia medzinárodnej organizácie Oxfam, Švajčiarsko, resp. firma RUAG, je na druhom mieste po USA v dodávkach munície ľahkých zbraní do rozvojových štátov, vrátane krízových oblastí **(24)**. V roku 2007 vypukol vo Veľkej Británii škandál v súvislosti s činnosťou spoločnosti BAE Systems. Firma darovala saudskému princovi Airbus v hodnote 75 mil. GBP **(25)**. Rakúska firma Glock, zaoberajúca sa výrobou pištolí, podobne ako iné európske zbrojárske podniky, sťahujú výrobu do krajín Latinskej Ameriky a Ázie, ktoré nie sú viazané medzinárodnými dohodami, aby získali možnosť vyvážať zbrane do akýchkoľvek štátov.

Výroba a predaj zbraní sa stali jednými z najvýznamnejších zdrojov štátneho rozpočtu. V mnohých demokratických štátoch možno pozorovať prepojenie medzi najväčšími zbrojárskymi korporáciami a štátnou mocou. To v mnohých aspektoch

ovplyvňuje riešenie otázok súvisiacich s ozbrojenými konfliktami v Ázii a Afrike. Len v roku 2005 vláda USA vynaložila na vojnu v Iraku 148 mld. USD a Veľká Británia 6 mld. USD **(26)**. Možno predpokladať, že v budúcnosti sa zvýši výroba a predaj zbraní. Svedčí o tom aj zapojenie nových štátov do svetového obchodu so zbraňami.

Noví konkurenti

Medzi nových producentov zbraní sa zaraďujú Izrael, Singapur, India, Južná Kórea a Juhoafrická republika. Medzi aktívnych obchodníkov so zbraňami patrí aj Čína, ktorá len v roku 2006 dodávala zbrane do krajín Ázie, Afriky a Blízkeho východu v hodnote 800 mil. USD **(27)**. Štáty uvedených regiónov uprednostňujú nákup zbraní v Rusku, Európe a v USA, vzhľadom na to, že kvalitou podstatne prevyšujú čínsku produkciu. Napriek tomu však Irán a Severná Kórea sú stálymi importérmi čínskej vojenskej techniky. Hoci medzinárodné dohody a OSN zakazujú dovoz zbraní do týchto krajín, Čína im dodáva o i. aj raketové technológie. Do afrických štátov (Alžírsko, Egypt) Čína vyváža ľahké zbrane, ktoré sú mimoriadne populárne v „krízových regiónoch.“

Veľmi aktívny je na zbrojárskych trhoch aj Izrael. Ako uvádza izraelské ministerstvo obrany, len v roku 2006 tento štát predal zbrane v hodnote 4 mld. USD **(28)**. Táto strana realizovala dodávky do Číny, Indie a do krajín bývalého ZSSR, predovšetkým do Gruzínska a Azerbajdžanu.

V prípade Južnej Kórey, medzi najvýznamnejšie korporácie, ktoré sa zaoberajú výrobou zbraní, vojenských technológií a zariadení patrí Samsung, ktorý v roku 2006 predal zbrane v hodnote 720 mld. USD a Doosan Infracore Defense **(29)**. Podobne

ako iné štáty, ani Južná Kórea nemá problém exportovať zbrane do rozvojových krajín, vrátane takých, v ktorých prebiehajú ozbrojené konflikty.

Odberatelia zbraní. Kto? Prečo? Koľko?

Ako sme už uviedli, hlavným trhom pre zbrojný priemysel USA, Ruska a štátov Európskej únie sú štáty Ázie, Afriky, Blízkeho východu a juhovýchodnej Ázie. Aj medzi nimi však existujú lídri, ktorí realizujú nákupy v hodnote mnoho miliárd USD. Najväčšími odberateľmi zbraní sú Čína a India. V období rokov 2003 – 2007 pripadalo na Čínu 12 % importovaných zbraní, na Indiu 8 % **(30)**.

India v rokoch 2003 – 2006 zvýšila ročné výdavky na nákup zbraní zo 7,5 mld. na 14 mld. USD. V rokoch 2007 – 2011 plánuje vynaložiť na nákup zbraní a bojovej techniky približne 30 mld. USD. Po roku 2025 bude každoročne vynakladať na nákup zbraní až 35 mld. USD **(31)**. Hlavnými dodávateľmi sú USA, Francúzsko, Veľká Británia, Rusko a Izrael. Len Izrael od roku 2002 predal Indii zbrane a vojenskú techniku za viac než 5 mld. USD **(32)**. India má záujem prakticky o všetky druhy zbraní – vojnové lode, ponorky, letectvo, systémy satelitnej navigácie, elementy protivzdušnej a protiraketovej obrany, pozemnú techniku atď.

Čína má podobný záujem o rozličné druhy zbraní, ktoré získava z európskych aj mimoeurópskych štátov bez ohľadu na to, že USA a EÚ schválili embargo na dovoz zbraní do tejto krajiny. Prakticky všetky požiadavky Číny donedávna saturovalo Rusko.

Medzi najväčších odberateľov zbraní patria štáty ako Egypt, Saudská Arábia, Spojené arabské emiráty, Pakistan a Chile. Osobitnú pozornosť si zasluhuje

Saudská Arábia, ktorá dodané zbrane, ktoré získava prakticky od všetkých dodávateľov z celého sveta, následne predáva ďalším záujemcom. Len v rokoch 2002 – 2005 dosahoval zisk Saudskej Arábie z obchodovania so zbraňami sumu 19,7 mld. USD. V roku 2005 Saudská Arábia dosiahla za dodávky do rozvojových štátov príjem vo výške 3,5 mld. USD **(33)**.

Úloha podobných priekupníkov bude postupne narastať, pričom trh so zbraňami bude čoraz menej kontrolovateľný, čo prispeje k destabilizácii konfliktných regiónov. Evidentným je fakt, že vojny sa stávajú výnosným obchodom.

Poznámky:

(1) <http://www.controlarms.org/en/media>

(2) The Summit: The G8 and the arms trade.

<http://www.corporatewatch.org.uk/?lid=1293>

(3) Melman, Yossi: Study: Four Israeli companies join global top 100 arms list. Haaretz, 3. 10. 2006. <http://www.haaretz.co.il/hasen/spages/769478.html>

(4) Stepanova, E.: Gosudarstvo i chelovek v sovremennykh vooruzhennykh konfliktakh. Mezhdunarodnye processy, Nr. 1.

<http://www.intertrends.ru/sixteenth/003.htm#2>

(5) The Summit: The G8 and the arms trade.'

<http://www.corporatewatch.org.uk/?lid=1293>

(6) Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 1997–2004. CRS Report to Congress, August 29, 2005, s. 2.

<http://fpc.state.gov/documents/organization/52179.pdf>

(7) Eksport vooruzhenij. <http://www.washprofile.org/ru/node/7954>

(8) Stockholm International Peace Research Institute.

http://www.sipri.org/googlemaps/aprod_company_map_2006.html

(9) Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 1997-2004. CRS Report for Congress, August 29, 2005, s. 20.

(10) Tamtiež, s. 35.

(11) <http://russian.people.com.cn/31521/6509815.html#>

(12) Eksport vooruzhenij. <http://www.washprofile.org/ru/node/7954>

(13) Tamtiež.

(14) Rossijskaja oboronka: eksport vooruzhenij.

<http://www.itartass.ur.ru/analit/review/?id=327>

(15) Miasnikov, V.: India ostaetsia glavnym pokupatelem rossijskogo oruzhija. Za strategicheskij rynek aktivno boriutsia firmy SShA, Germanii, Francii, Izrail.

http://www.ng.ru/politics/2008-09-30/1_sverhderzhava.html

(16) Proshchaj russkoe oruzhie. <http://www.rbcdaily.ru/2008/04/01/world/333039>

(17) Rossija otricaet tajnye postavki oruzhija v Iran.

<http://glavred.info/archive/2008/09/02/151218-2.html>

(18) Postavki rossijskogo oruzhija vyzyvajut obespokoennost. The Washington Times.

<http://www.inosmi.ru/stories/06/03/06/3477/233502.html>

(19) Belarus mozha uzbrojicca na milijard daliiarau.

<http://www.svaboda.org/content/Article/1332609.html>

(20) Rossija i Venesuela podgotovili k podpisaniju kontrakt na postavku partii MPZ-3.

<http://arms-tass.su/?page=article&aid=61393&cid=43>

(21) Tops world table of weapons sales.

<http://www.guardian.co.uk/world/2008/jun/21/armstrade.saudiarabia>

(22) Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 1997-2004. CRS Report for Congress. August 29, 2005, s. 16.

(23) http://www.sipri.org/googlemaps/aprod_company_map_2006.html

(24) Ammunition: the fuel of conflict. Oxfam Briefing Note, June 2006, s. 5.

(25) BAE bought £75m Airbus for Saudi prince.

<http://www.guardian.co.uk/world/2007/jun/15/bae>

(26) Monbiot, G.: The victims of the tsunami pay the price of war on Iraq. The Guardian, January 4 2005.

<http://www.guardian.co.uk/politics/2005/jan/04/iraq.foreignpolicy>

(27) Grimmett, Richard F.: Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 1999-2006. CRS Report for congress, p. 11-12.

(28) Israel arms sales peak despite Lebanon war fallout.

<http://www.alertnet.org/thenews/newsdesk/L17852188.htm>

(29) http://www.sipri.org/googlemaps/aprod_company_map_2006.html

(30) The Top 20 Arms Importers, 2003–2007.

http://www.sipri.org/googlemaps/at_top_20_imp_map.html

(31) Miasnikov, V.: India ostaetsia hlavnym pokupatelem rossijskogo oruzhija. Za strategicheskij rynek aktivno boriutsia firmy SShA, Germanii, Francii, Izrail.

http://www.ng.ru/politics/2008-09-30/1_sverhderzhava.html

(32) Tamtiež.

(33) Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 1998-2005.

http://findarticles.com/p/articles/mi_m0IAJ/is_2_29/ai_n27246587/pg_25?tag=artBody;col1